

Föreläsningar vid
Stockholms
högskola, VT 1892
: L 40:88 A /

Rydberg, Viktor,

HS L 40:88 A

National Library
of Sweden

N° 25.

Freitag den 13 Maj 1892.

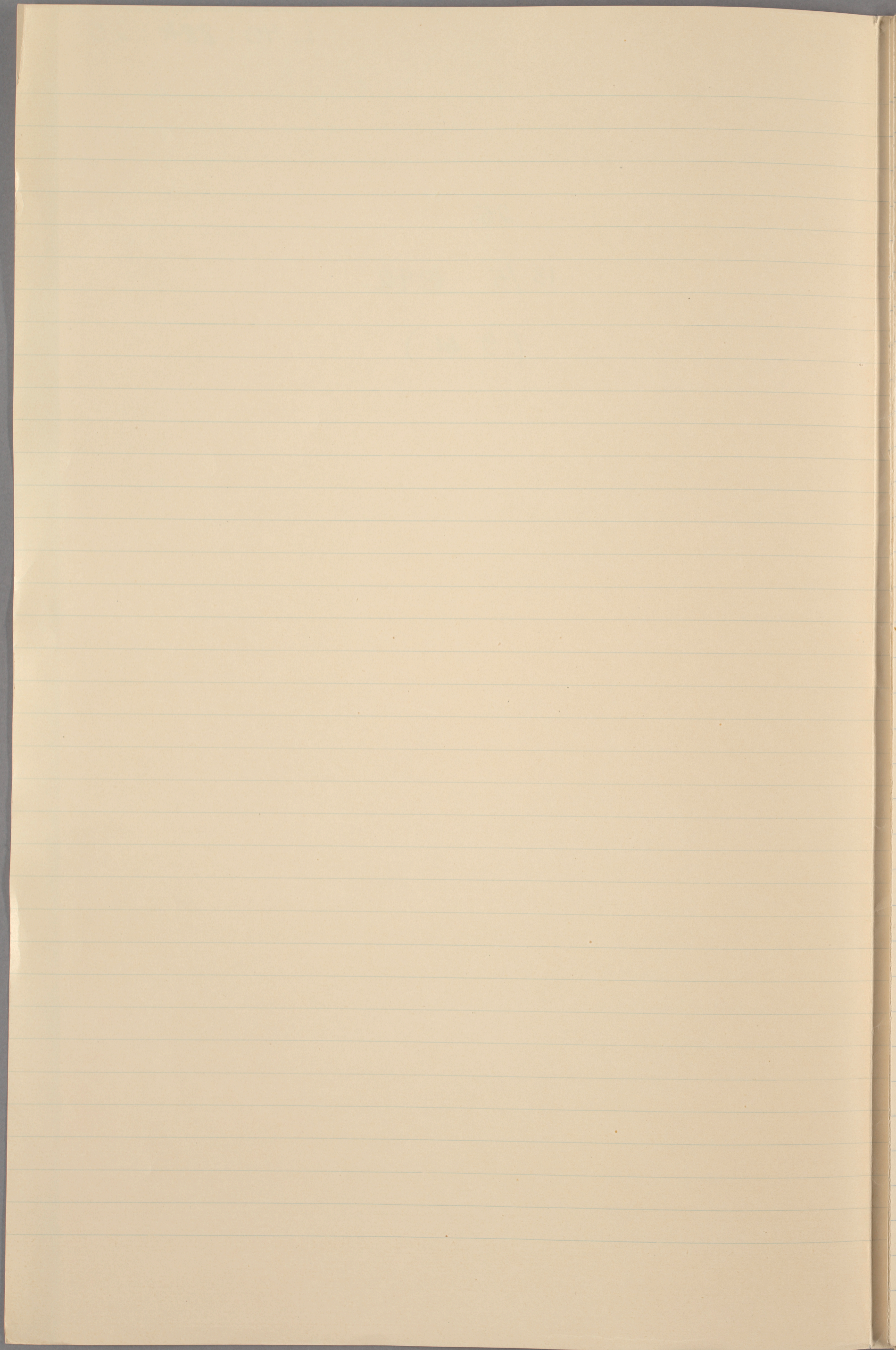
Handwritten text, possibly a signature or name, in the center of the page.

L 40: 88A: 25

25.

13 / 5 1892

(9 bl.)

I min föreg. förel. redogjorde jag för den ugentianiska skolans förnämste
märkesmän, Giorgione, Palma och Vecchio & Tizian. Jag återkommer nu till
den riktiga skolan. Jag ~~nu~~ påpekade, att han var högreutbildad, kanske hela
konsthistoriens ypperste kolorist. Just förbrukade kunde T. icke undgå samma
förebräde, s. den romanska skolan, Michel A:s antägenhet förut rikttat
mot koloristen Giorgione: att han skulle ha följande tekniken.
Förebräden, som icke är obefordrad hvad många kolorister vilkommer,
var det likväl hvad angår både Giorgione & Tizian. Båda tekniker
omsvärfullt och felfritt. Den skarpa formteknikens värdier kunde
ej heller beträda dem med fel.

Skärfån kom då detta tadel? Var det alldeles grundlöst? Ja,
men det hade sin orsak. De fl. romanska & florentinska målarna,
hade icke kommit på det klara med att vi i verkligtida aldrig
eller nästan aldrig se fremtiden med sin skarpa konturer som de
förbräde, ty fremtiden omspeles af luft & ljus och bildas ytor med
nejaka gränser mot horisonten. Tizian däremot hade kunnat för mig,
att vi var förhållandet och kom med sitt nejaka försuade mål-
ningsvite verkligtida närman är hans mest ständare. Fullt vi pla-
stiskt modellande han visserligen icke sina figurer s. Leonardo &
Michel A., knappt ens s. Rafael & Correggio. Men icke dess mindre
är T. med sin alltigenom maleriska stil och koloristiska teknik en
mästare ~~en~~ i den fria linjära skicketen och den stora ideala upp-
fattningen. Vid sidan af Rafael har Tizian bättre än någon
annan ~~en~~ förverkligat & gjort för våra ögon den tillvarnas harmoni,
den glädje & den skicket, s. vi böra genom i det sociala och
enkilda livet sträpa att verkliggöra, men hvilka, sidan världen
nu är, värdtliga genom vårt eget förhållande, och om där
endast i spidda och brötta drag.

Tizian målade för öfrigt några olika under de olika perioderna
af sin 99-åriga lefnad. Hans penseldrag blebo efter hand bredare,
och mot i den sista perioden af sitt lif målade han ^{vi säga} ~~en~~ många
konstnärer i våra dagar, så att penselstricken de sybarer
bredvid hvarandra.

N° 136. Förliden gång visade jag i afbildning ett af Tizians
ungdomsarbeten: Jesus och Joakim, s. visso kom penselningen.

13/3: 92.

Den bild, just här visad, återger formerna, tyvärr endast formerna,
 icke den store kolonistens färger, i en altartafel, s. han utförde,
 år 1526, nitiden närmare 50 år gammal, för Franciskerkan i
 Venedig, där hon ännu är ^{Det medel} på beställning af familjen Pesaro.
 Tafeln står fördeskall kallas "huset Pesaros madonna."

Man ser här 3 helgon, aposteln Petrus, Franciska af Assisi och
 denna sin stuton. af Padua anbetade medlemmar af familjen
 Pesaro äh d. h. jungfrun i Jesusbarnets mid. Madonnan ~~står~~ icke
 i tafelns midt, som annars alltid är vanligt, utan till höger,
 från åskådaren räknadt, på en i med riktning ned, med höga
 trappor ^{utrustad} förordad från under kolossala pelare, s. stiga sig upps
 öfver skyome. ^{Jungfrun} Hon håller på sitt sköte det nakna, lifligt rörliga
 Jesusbarnet och skälar ned kuddhet ned till apostl. Petrus, s.
 sitter på med en uppslagen bok på en af tronens trappor. ~~och~~ Han
 har nyss talat goda ord till d. h. jungfrun för familjen Pesaro
 och ^{var} vänder ~~nu~~ samtidigt med henne värdt sitt ansikte ~~ned~~ till
 de medlemmar af släkten, s. man ser på tafelns venstra sida. Till
^{höger} vänder ~~nu~~ d. h. Franc. och blickar häryggt upp till Jesusbarnet,
 medan han med en handvinkande hand visar på de andra medlemmar
 af släkten. Bakom Franciskas står stutmies. Öfver för gruppen
 nedsträpar mellan pelarne en guldkantad sky, i hvilken ä små
 änglar teka med det heliga korset, hvars kommande smärtsam-
 ma betydelse de ännu ej synes forstå. På idealtvåplets öfver-
 golf knäböja stiftansfamiljens medlemmar, som alla äro porträtt-
 bilder, och äro klädda i dräkter, s. på målningen finst en
 lysande präkt. Längst till vänster söriger en harnesklädd
 stridsman en värdig, med familjens ^{öfver} vapen broderad fasa och
 fasthåller med högra handen en turkisk färg - därmed outy-
 dande den adelig medlemmar af denna släkt haft i Venedigs
 krig mot de kristendomsfiendtlige turkarna.

Kompositionen väckte ^{Tafeln} upprende. Kompositionen var som en
 ny uppbarhet. Hvad man haft riktigaste tillfälle att först
 beundra hos Titian, dess monumentala uppställningen, karakte-
 ristiska djup - man beakte i detta afseende Petrus i Franciskas
 - de genveartade motivens ättlighet, allt detta var här

13/5. 92.

föresedd i den högsta glansen af hans koloristiska teknik. | Tem-
 plet, till hvilket konstnären förlagt scenen, är ett världstom-
 pel, hvars golf är jorden, hvars pelare sträcka sig genom sky-
 arne upp genom himmelen. | Lockeln till en af dessa pelare
 är inrättad till tron af den heliga jungfruen, hvars ättliga
 ansikte och hållning, genom sin fullkomliga frihet från
 storkauspråk ger en så mycket större i en så majestätisk
 rumomgifning. | Det muntra kraftiga Jesusbarnet synes upps
 ha gå på lek gömt sitt ansikte för St. Francis i sin
 moders slöja, men tittar ut fram och ned till honom. | Medel-
 punkten i den sträckt komponitionen intager D. - Han är en
 majestätisk gubbe, s. lutar sig mot den med ett starkklädes
 beklädda pelarsockeln, i hvilken han lagt sin stora bok.

Hos konstkännarne väckte det nya sätt, hvar på Titians
 ordnat kompositionen och utdragt dess linier, i förvåning.
 Kompositionen är symmetrisk, om man så vill, men icke i
 vanlig mening, ty hela gruppen ses i sned riktning från
 nedan; den har en frihet, s. skiftar sin egen lag, och förbinder
 den med en linieskicket, s. vil man kallar sträckt. Mammans
 fördelning i rummet blir härigenom en helt annan än den
 traditionella, och den gaf på samma gång T. icke ut-
 rumme för ljus och luft ^{en} ~~ett~~ hvarat för öfrigt nästan,
 hela den öfre hälften af taflan är förbehållen. Ett ljus af
 förhållande verkan faller från etéron, i hvilken plerne upp-
 stiga, öfver ~~de~~ änglarna i den nedväpande gyllene skepp, i per
 jungfrun i barnet, ned till helgonen och de nedan för dem
 knäböjande andäktfulla människor. Det säger, att T. an-
 vände 7 år på denna tafla, och likväl ser hon ut att vara
 alvret af en impression.

N: 137. Till de ~~största~~ ^{finna} bilderna med bibl. ämnen från samma
 epok af Titians lefnad finnas flere, s. icke äro målade för kyrkor,
 utan för palatser och äro att betrakta s. hvarliga andäktbilder. Till dem
 hör den, s. här i afbildn. vises och försätter Xi begrifning. Den
 finna nu i Louvren. Äfven här är koloriteten i högsta mån
 beundrasvärd. ^{vid} Palma d. g. har beskrifit, huru T. i denna period
 utöfvar Rafael har gjort en Xi begrifning, s. jag varit här. Rafael öfverträffar Titians
 i dramatisk rikedom och linierens ädelhet, men T. i 2:5 öfverträffar Rafael i kolorit. i det uttry-
 kande af själsmått är de båda mästarerna förmodan jämlika.

13/5.92.

af denna tid gick till väga vid sitt arbete. Han började med en solid undermåling, ett färglager, hvilket tjnade som ett slags bädd för hans figurer. I detta underlag drog han kraftiga strek med en mättad pensel, gjorde halftoner^{er} i rött, ljuspartier^{er} i hvitt och bröt dem med strek af samma pensel i rött, svart och gult. På detta sätt gaf han med fyra färger uttydningen till ~~en~~ ^{en} hel figur^{er}. Därefter lät lemnade han arbetet i nido för en längre tid, och egade icke ett ögonkast åt hvad han gjort. När han så varit tiden inne att åter lägga hand vid det, minstrade han, säger Palma, sitt verk med konstlids kritik, beaktade det, d. om han hade en dildfiende framför sig. Därefter började han angripa fienden, eller snarare, han uppträdde mot sitt eget verk som om han varit en kallblodig kärslös kirurg, som bortskar ut växter^{er} bröte vrickade ben i sitt läge. När detta var gjort och kompositionen fått en viss symmetri, pauserade han på nytt, och det kunde hända, att när tuflar efter en längre tid åter framtröps, han framgode de kirurgiska operationerna en andra i en tredje gång. Först därefter började han omlägga kompositionen på sina figurer och retuscherade ljusveckningarna. Att oafbrutet måla på ett börjadt arbete kallat han sig värtan aldrig. "En skald," pläjade han säga, "d. improviserar, gör aldrig rena verser." Ibland modellerade han ljuset genom att ripa med fingrarna i de pålagda halftonen och att med tummen intrucka en mörk fläck^{er} för att ge skugg^{er} större kraft. Ibland kunde han med nageln dra ett vidaktigt strek, där han fann, att effekten kräfde det. Korteligen: vid vissa behandlingar af ett arbete målade han värtan lika mycket med fingrarna som med penseln.

N: 178. Pizian har, i beakt^{ad}, gjort många mytologiska kompositioner. Eggele här till fick han i symmetri från de ihliciska koporna, synnerligen från kopiet i Ferrara. För härligen Alfonso af Este, målade han tre scenor av Bacchusmyten, hvilka också förebilder för alla framställningar af samma slag under senare tider. En af dem visar oss en skara små kärleksgudar, som under höga träd i lek och ras tumla sig kring en Venusstaty, ^{plöja äpplen i karta på dem på hvarandra i ha andra upptåg, för sig.}

Den målning, d. här i afbildn. visas, tillhör åtminstone skenbart gruppen af Pis mytologiska målningar. Den finnes nu i Officinerna

13/5. 92.

i Florens, och kallas "den Urbinaliska Venus." I verkligheten tillhör den likväl den stora grupp af öfverträffliga porträtter, s. T. scälart. & Figuren är från hvarsin till fotabjället ett porträtt efter naturen, och det var på Tis tid ingen hemlighet hvar den porträtterade dammen var, ^{hennes anskikte} åtminstone icke i Staden är drag för drag hedsiginnans af Ubr. vino, Eleonora Gonzaga. Hon hvilat på en djupröd, med ett hvitt tukan öfvertäckt bädd, redan hon synes bedat. Hennes anskikte har ett drömmande uttryck, och i en hand håller hon blommar. I en andra kammarer syna tjennarinnor med dräkter, s. hon skall ikläda sig. || Konstnären har icke beaktat sig af ett enda bland de attribut, s. utmärker Venus. Han har gjort intet för att ge framställningen en mytologisk prägel & hänvisa på den antika kärleksgudinnan. Händer, s. soffer, tjennarinnorna, smalkammorans inredning & fruster med, en blomkraka, allt hänvisar till den reala verkligheten, och det är knappast tvifligt, att T. hjälpt djöpt den porträtterade Eleonora Gonzaga till Venus, men däremot otvifvelaktigt ^{och han} haft henne till lefande modell. För vår egen tid när det synes oförklarligt, att en finsk dam lämnar sig därtill. För den ^{italienske} tidens åter, med dess rätta skinketidytkan, låg det intet outöfligt däri.

N: 139. Den målning, s. här i afbildn. visis, tillhör Tis: s rika utvecklingsperiod. Hans utveckling fortgick, s. jag nämnt, lika länge som han lefde. Han var 78 år gammal, när han började ^{malare} den på beställning af dogen Grimani, s. skänkte A. bebetat skänka den till dogepalatet, till hvars finskaste pyntader den ännu hör. | Tafflan är känd under namnet "La fede", Rom. | I tafflan midt ^{syns} ~~svärfvar~~ ^{i en gloria} omgifven af änglar omgifven af änglar och en krus af skyar en kvinnlig gestalt, symbolen af den religiösa tron, som trycker korset intill sig och lyfter höger handen med altarets kalk. En på macken stände och en i luften svärfande ängel stödjä korset. Till höger knäböjer dogen Grimani. Till vänster ses venetianska republikens skyddshelgon, evang. Markus med sin symbol lejonet. I bakgrunden har man en utsigt öfver Venedig.

Jag har förut nämnt, huru högt T. uppskattades & ärades af sina samtida. Kejsar Karl d. V, Konung Frans af Frankrike, Filipp II af Spanien täflade med påfvarne och de italienska fursterna i att öfverköpa honom

13/5. 92.

med ymnest betygelser. Karl V gjorde honom till tysk pfalzgreve och kallade honom i hemliga egenskap af tysk riksförste på gånge, även 1548 & 1550, till Augsburg. Med Filip II underhöll T. en flitig brevväxling. I Venedig bemöttes han & lefde han som en furste. När han efterkom en kallelse till påven Paulus III's hof, liknade hans resa till Rom ett triumftåg. Han bodde där i Vatikanen, och staden gjorde honom till rönnehedersborgare.

Andras beskrifningar & hans egna självporträtt skildra T. som en vacker inspirerande man med stora, öppna, regelbundna ansichtsdrag & eldiga ögon. (Hårdhet, klokhet, skarp iakttagelsesförmåga som man, då man ser detta ansikte.) Han var ett säkert exempel på en sund själ i en sund kropp. Det var, så jag väntar, en i Venedig år 1576 råsende pest, som bortryckte den då värd 100-åriga konstnären. Huru gammal han ännu skulle blifvit är naturligtvis omöjligt att säga; men han var i sin högsta ålderdom lika arbetskraftig, lika genialisk och eldig s. i sin ungdom. (Den enda invändning man kan göra, att ålderdomen haft på honom, var, att han blef långsamt & på grund härav förändrade sin teknik. Men hans ^{sin} tekniska stil är minst lika beundransvärd s. nägon af hans föregångare. Den är den stilarternas, s. i våra dagar åter med ^{en} större & mindre framgång upptagits af de franska & andra målare. Melozzo & konstnärskollegan Vasari, s. år 1566 var i Venedig, skuf då, att T.'s senaste målningar äro målade så flott med penclströk & fingeranslag, att de på värd håll se ut som ett kaos, men på afstånd ^{är} sig förundningsvärdt fulländade. Vasari berättar vidare, att unga & gamle konstnärer sikte härför ~~den~~ tillägga sig denna teknik, men utan att få fram samma effekter s. den gamle mästaren. Vasari trodde orsaken härtil ligga däri, att efterhvarnarne intillade sig, att ett sådant arbete kunde göras i hast och utan ^{gärdelet} nöda, medan det är resultatet af oafslätlig flit.

I sitt ^{en} egde är arbetade T. på en målning, s. han sjelf framställt. Biet i akademien i Venedig. Om denna gällor Vasaris ord: vid första anblicken är den ett kaos af färger och s. efter hand & på behörigt afstånd blir till en storartet komposition af starka verk. Thuru ~~de~~ med anledning af person utspirdad undantagliga förbjöd det,

13/5. 92

ceremoniell

begravs T. under med ~~den~~ högtidlighet. I en stor gondolprocession
föddes hans lik till Frarikyrkan, där han fick sin rika kistbädd
i närheten af sin sköna altarpfä, "huset Besavos madonna".

Egentliga lärjungar efterlämnade han icke, Hans älskling-
son Orazio Vecelli, s. arbetade i hans atelier, dog i samma
färd s. han. Emellertid har den store målaren Tintoretto, under
någon tid arbetat under hans ledning.

N: 140 En af dem, s. utvexlade sig i nära anslutning till Tizian
var Paris Bordone, s. föddes i Treviso ^{år 1508} och i unga år kom till
Venedig. 28 år gammal kallades han därifrån till Frankrike af Konung
Fran II. och vistades där några tid, besökte därefter Tyskland och dog
år 1571 i Venedig. Flere af hans verk ha länge gått under Tizians
namn. Bordone var en glänsande, fin i gedigen konstnär, s. lyckades
bäst, då han behandlade världliga ämnen. Den venetianska
Molans ypperste historiska ceremonibild, s. här i uppt. visar, är
af Paris Bordones hand. Den finns nu i Akad. i Venedig och er-
känns allmänt s. ett märkligt af först ordningen. En fiskare
har funnit en ring, s. be^{stäm} ~~bestäm~~ ha tillhört evangelisten Markus,
Venedigs skyddspatron, och ringen framfördes i högtidlig
vidspisning till Venedigs höjste styresman, dogen. Detta är den
praktfulla målningens motiv. Överifrån af riddkammaren sitta dogen
på sin tron å en estrad i en öppen korintisk pelarhall, s. i för-
grunden, där en kajtrappa och något af en gondol synes, gränslar
till en kanal i i bakgrunden öppnar sig till ett fartyg därutaf.

Målningen visar den venetianska Molans alla egenskaper i de-
res höjste potens. Den är en färgsymfoni med glädjeklingande
ackorder, s. skulle varit omöjligt att åstadkomma, om icke Tizian
nåjliggjort det genom sitt föredöme, och Paris Bordone anspråk
på att tillhöra de storheterna af 2da ordningen, s. thi de kortaste
märken närmast, grundar sig på den mäktiga utställningen på
dessa hans fulländade verk.

N: 141. Det är särdeles beaktansvärdt i vittnande om venetia-
narnas konstutövare i skulpturen, att så många andra
målare kunde finnas där bredvid Tizian och sina erkända
och rikliga synrelättning. Och ännu mer anmärkningsvärdt är, att

13/5. 92.

Bland dem fanns konstnärer, s. i bost af Lockelsen att hämta
 Tizian, förstod att bevara åt sig en viss själfständighet. Till
 dem hör Giovanni Antonio da Bordone, s. omnämnd under flere
 andra namn, bland dem namnet Regillo, med hvilket han adlades
 af Konungen af Ungern. Bordone är det namn, hoarmed Konsthistorien
 nämner honom i om han bär efter sin fiddlerstad, där han mest uppe-
 höll sig. Men han arbetade äfven i Venedig, hvare vid det kallade
~~konst~~ beställde hos honom en stor tafla för vidvalen, för att försvara
 Tizian, emedan denne försvarat vid en med sitt drifsmål att ut-
 förs en beställning. Taflan, ^{s. här uti} föreställer helgonet Lorenzo Giusti-
 niani knäböjande inför Johannes döparen, och s. bär Guds lamn,
 och emottagande af kyrkliga ungdomlighetens helgonlorian.

Bordone var en stor talang med dramatisk berättareförmåga.
 Han var började s. autodidakt och utvecklade sig genom Studium
 af Giorgione och Tizian. ~~De europeiska gallerierna finnas~~

i medlet af konstverkens ^{had} ~~fanns~~ i Brescia ännu
 en förträfflig målarskola, hvares förnämsta mästare da' voro
~~Moretto och hans~~ Alessandro Bonvicino, kallad Moretto, s. hans
 lärjunge och Battista Moroni. Morettos målningar utmärka sig
 för en fin riktighet, klara lokalpryer, ~~och~~ kyligt ljus och färg-
 ackorder, s. för honom äro ~~de~~ egendomliga och ha intet, s. påminner
 om Tizian. Detta, i förening med hans eleganta teckning och hans
 figurers innerliga själuttryck har gjort honom till en af vår egen-
 tids älsklingar och ställt hans namn, s. nägon tid var bortskymdt,
 mycket högt.

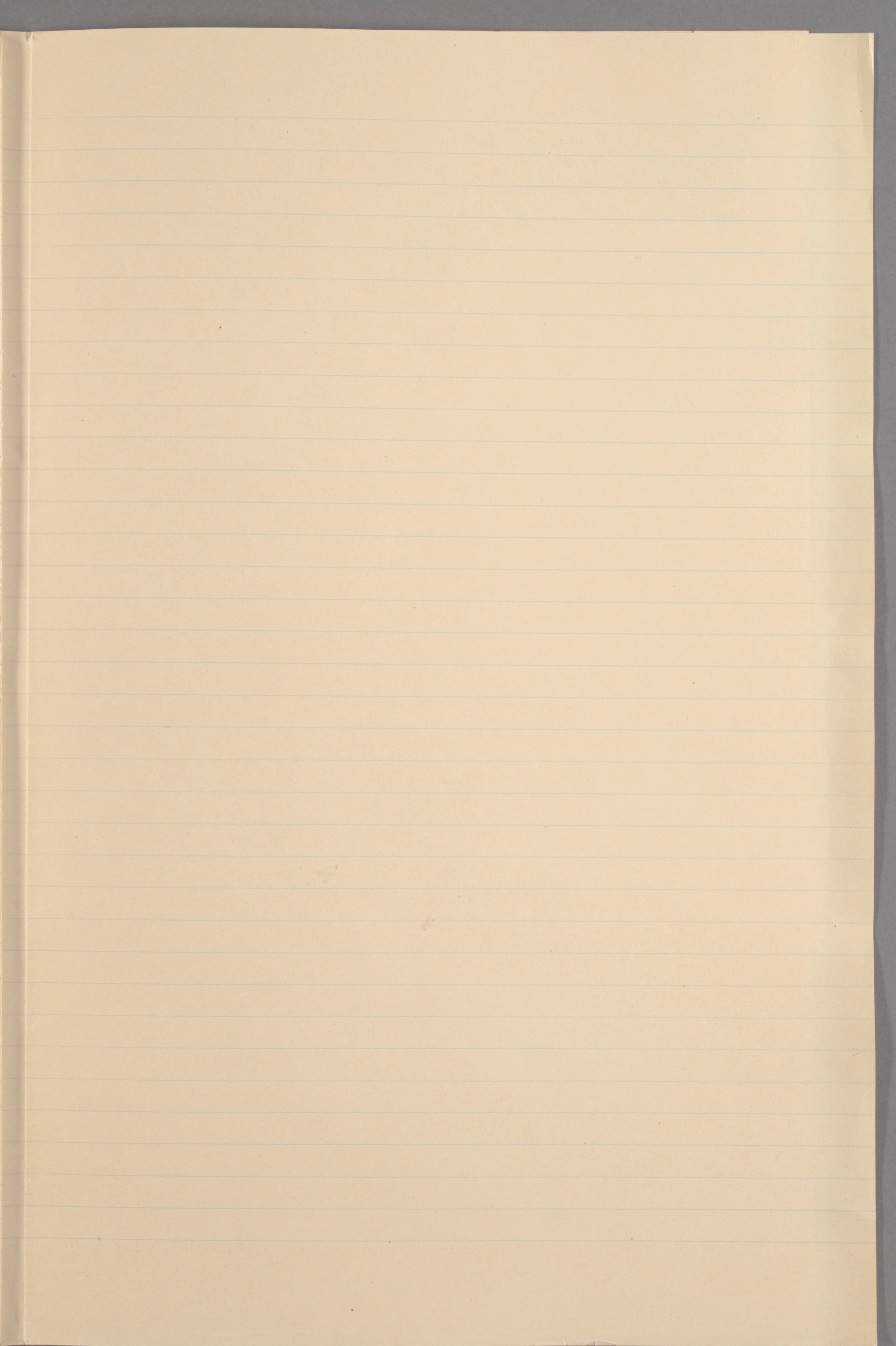
N:o 142. Nästan samma förmån har kommit Bonvicino-Mo-
 rettos lärjunge Moroni till del: att i vår tid äro ha blifvit
 uppmärksammas och uppburen. Moroni utmärker sig för en
 trängslig naturansning och för en Karnation, s. i bostet med
 verkligheten öfver sin like. Den målning, s. hvare förmer han
 äro återgifven, föreställer, s. vi se, en skäddare. Den finnes nu i Lon-
 dons nationalgalleri. Genreartade taflor och i porträtt hade
 Moroni sin förnämsta styrka.

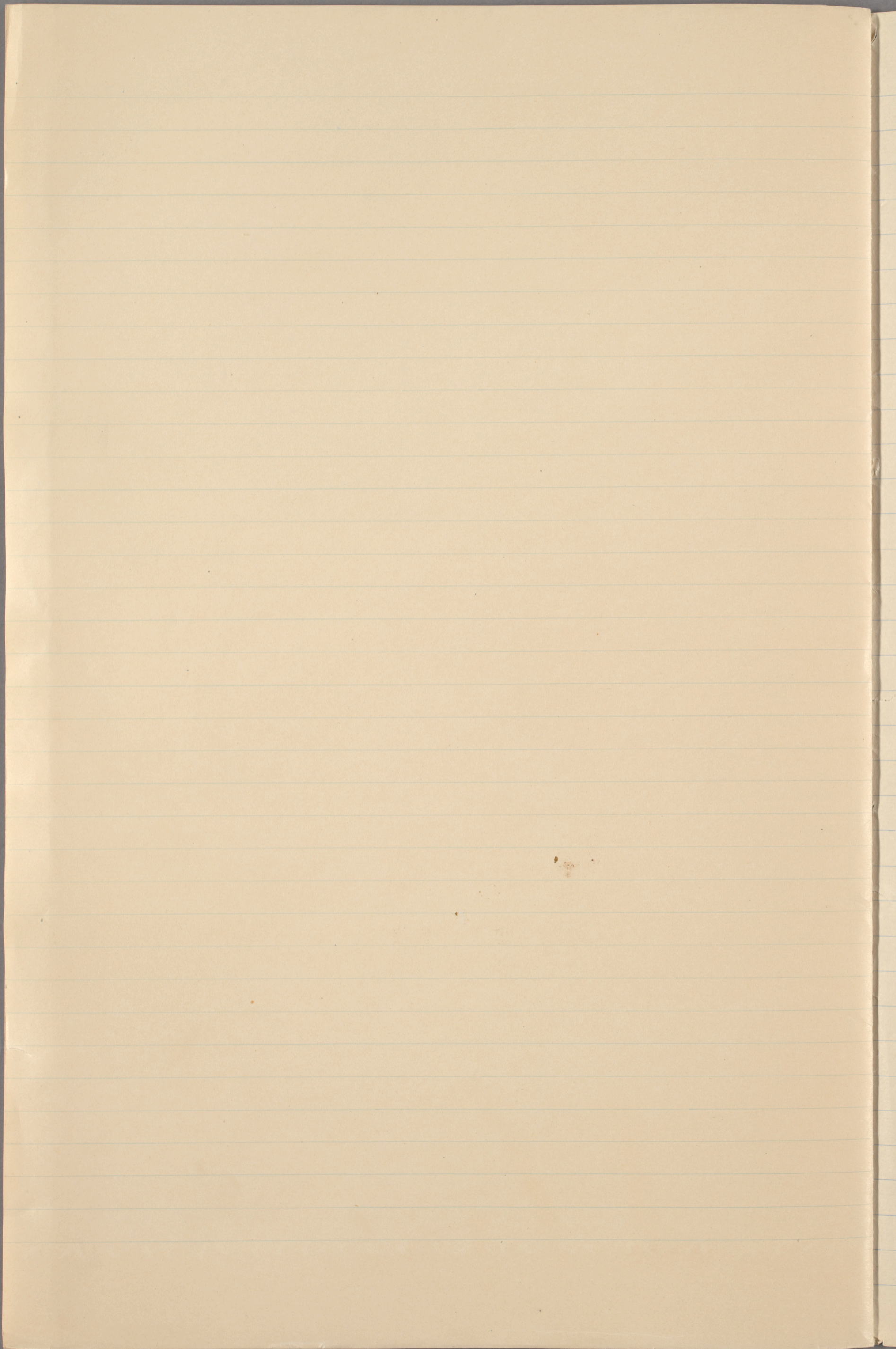
13/5. 92.

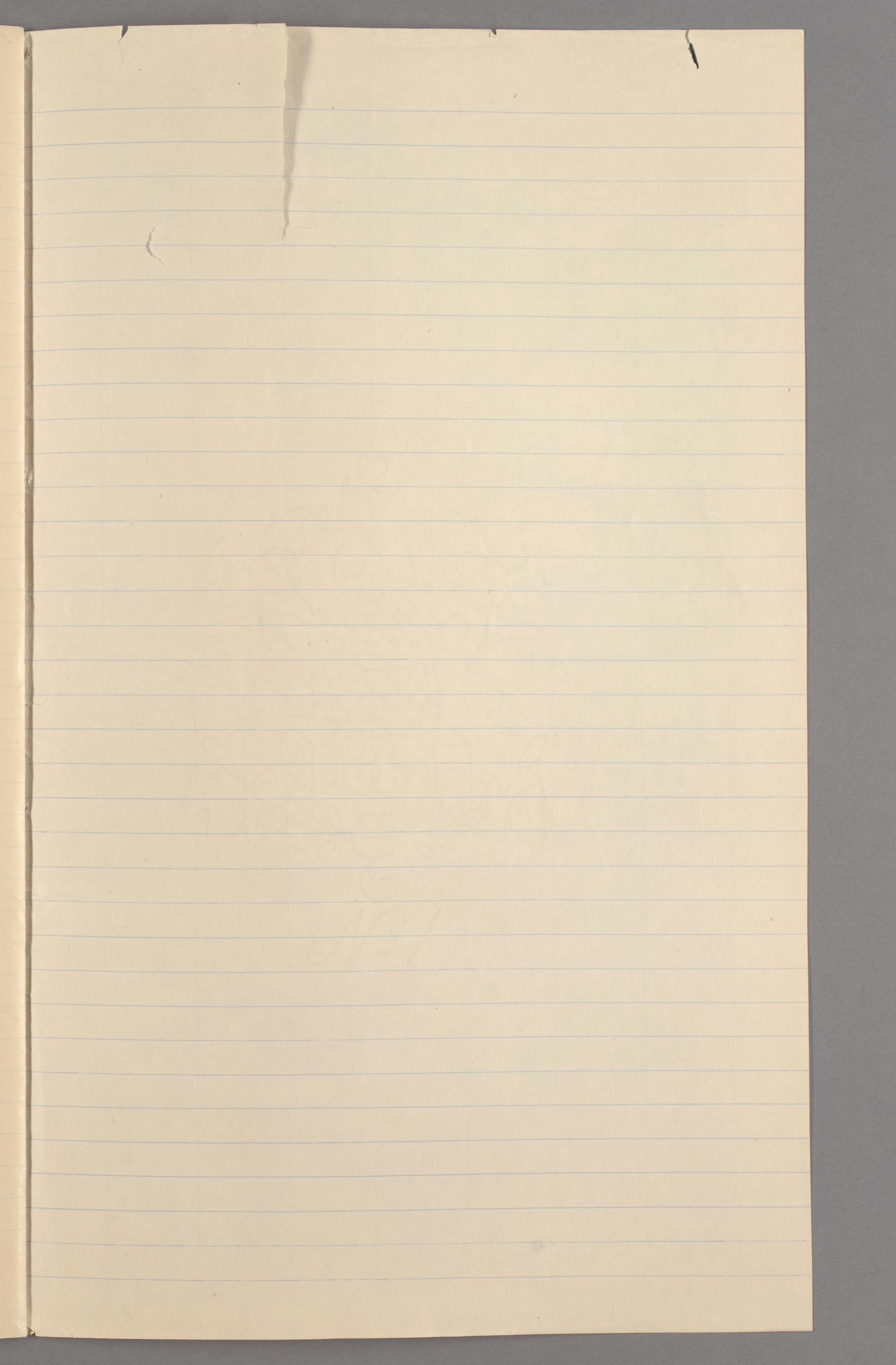
Jag avslutar härmed min föreläsningsserien över ugrekiska-
 sausen och högrenässansens målar Konst. Det återstår ^{även} ~~med~~ ^{att} ~~att~~
 att redogöra för de samtida mästarna i andra länder, för Dürer,
 Cronach d. ä., Holbein ^{d. ä.} ~~den yngre~~ och den yngre, Lucas van Leyden
 och några andra. Med denna föreläsning redogivande ämnar jag
 börja nästa termins föreläsningsserien, s. skall omfatta rene-
 nässansens mästare och den holländska målarskolan, med
 hvilka vi komma in på en ny mark.

Och nu till sist en hjärtlig tackbetygelse till
 mina åhörare för den värliga uppmärksamhet, ^{med} ^{vänlighet}
 de ^{terminens} föreläsningar ^{och} Utan ^{sin} ^{skulle} ^{skulle} ^{förelä-}
 saren svärligen kunna upprätt hålla ^{sitt} ^{mod} ^{och} ^{sin} ^{knifter}, med
 den ^{de} ^{sin} ^{hans} ^{veksamhet} ^{här} ^{var} ^{honom} ^{en} ^{glädje}.
 Tack!

13/35 92.

No. 1000000 1892.